

16 OCAK 2021 CUMARTESİ

2021'İN BAŞINDA tarım ve gıdaya bakış

TÜRKİYE'DE tarım 1980'li yıllardan sonra belirginleşen

neoliberal politikalarla küresel tarım-gıda zincirlerine entegre edildi. Çiftçilere girdi sağlama ve ürün ticaretini düzenleme alanlarından çekilen devletin kooperatiflerle olan organik ilişkileri kopartıldı. Tarım sektöründe kamunun terk ettiği düzenleyici rol "sözleşmeli üreticilik" modeli ile şirketler tarafından doldurulmaya başladı. Bu politikalar sonucunda küçük üreticiliğin çözülme süreci hızlandı küçük çiftçiler üretimden çekilirken, yerini büyük ölçekli işletmeler ve özellikle hayvancılıkta şirketlere dayalı bir yapı almaya başladı.

Pandemi süreci yeterli gıda üretiminin ve güvenli gıdaya ulaşmanın önemini daha da artırdı. Gıda talebinin artmasına rağmen çiftçiler üretim ve pazara erişimde sorunlar yaşadı. Bu durumdan yararlanan market zincirleri sözleşmeli üretim ağlarını biraz daha genişletti. Öte yandan 2020 yılı ihracat kısıtlamaları, ithalata gümrük vergilerinin düşürülmesi veya sıfırlanması ve gıda enflasyonunun yanı sıra tarımda yapısal sorunların ön plana çıktığı bir yıl oldu.

Tarım Üretim 2019-2020

Ürünler	2019 (bin ton)	2020 (bin ton)	Artış veya azalış (%)
Buğday	19.000	20.500	+7,9
Arpa	7.600	8.300	+9,2
Mısır	6.000	6.500	+8,3
Çeltik	1.000	980	-2,0
Nohut	630	630	-
Kuru fasulye	225	280	+24,2
Kırmızı mercimek	310	328	+5,9
Yeşil mercimek	44	42	-2,8
Ayçiçeği	2.100	2.067	-1,6
Tütün	68	77	+12,2
Lif pamuk	814	657	-19,4
Şeker pancarı	18.054	21.000	+16,3
Potates	4.980	5.200	+4,4
Kuru soğan	2.200	2.280	+3,6
Domates	12.842	13.204	+2,8
Kavun	1.777	1.725	-2,9
Karpuz	3.871	3.492	-9,8
Portakal	1.700	1.324	-21,5
Alıncık	1.400	1.386	-1,3
Limon	950	1.189	+25,1
Zeytin	1.525	1.317	-13,7
Fındık	776	665	-14,3

BUĞDAY ÜRETİMİ 30 YILDIZ DEĞİŞMİYOR

2020 yılında buğday üretimi 2019'a göre yüzde 7,9'luk artışla 20,5 milyon ton olarak gerçekleşti. Bundan 32 yıl önce 1988 yılında Türkiye'nin nüfusu 53 milyonken buğday üretimi 20,5 milyon tondur. Günümüzde nüfus, 1988'e göre yüzde 58 artarak 84 milyona ulaştı; ancak buğday üretimi yerinde sayıyor. Son

Pandemi süreci yeterli gıda üretiminin ve güvenli gıdaya ulaşmanın önemini daha da artırdı. Gıda talebinin artmasına rağmen çiftçiler üretim ve pazara erişimde sorunlar yaşadı. 2020 yılı tarımda yapısal sorunların ön plana çıktığı bir yıl oldu

30 yıllık dönemde buğdayda verimlilik ve maliyet sorunlarını çözmek için ciddi bir çaba gösterilmediği gibi buğdayda uygulanan politikalar hiçbir zaman üreticilerden yana olmadı. Enflasyonu önleme adı altında buğday fiyatlarını denetim altında tutmak için sürekli olarak üreticileri ithalat yoluyla terbiye etmeye kalkışmak, çiftçinin buğday üretiminden vazgeçmesine giderek piyasanın daha fazla dışa bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır. Nitekim buğdayda ithalat giderek ivme kazanmakta olup, 2019 yılında 19 milyon ton olan üretimin yüzde 52'si (9,8 milyon ton) kadar ithalat yapılmıştır. 2020 yılının ocak-kasım döneminde ithalat 8,7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

İTHALATI TEŞVİK POLİTİKALARI

Arz eksikliğinden dolayı fiyatı artan her ürünün fiyatı ithalata düşürülmeye çalışılmaktadır. Nitekim 2020 yılında birçok ürünün gümrük vergileri ya düşürülmüş ya da sıfırlanmıştır. Buğday, arpa ve mısırdaki gümrük vergisi 30 Nisan 2021, yağlık ayçiçeği tohumunda ise 1 Temmuz 2021 tarihine kadar sıfırlanmıştır. Pirinç ve çeltiğin 30 Nisan 2021, ayçiçeği yağı ve mercimeğin ise 1 Temmuz 2021'e kadar gümrük vergileri düşürülmüştür.

SON 30 YILDA BAKLAGİL ÜRETİMİ YÜZDE GERİLEDİ

1980'li yıllarda nadas alanlarında yaygınlaştırılan nohut, baklagil üretimi 1990 yılından sonra azalmaya başlamıştır. Son 30 yılda ekim alanları 20,3 milyon dekaradan 9 milyon dekara (yüzde 55), üretim ise 2 milyon tondan 1,2 milyon tona (yüzde 39) gerilemiştir. Üretim için talebe cevap verememesi nedeniyle ithalatta önemli artışlar yaratmış ve Türkiye baklagilde net ithalatçı konuma gelmiştir. 2020 yılında toplam baklagil üretimi 1,3 milyon ton olup, ocak-kasım döneminde 489 bin tonu mercimek olmak üzere 582 bin ton baklagil ithal edilmiştir.

FINDIKTAKİ TÜM YETKİ İTALYAN TEKELİ FERRERO'YA DEVREDİLDİ

2009 yılında devletin fındıkta fiyat belirleme sorumluluğu bitirilerek, fiyat oluşumu tümüyle serbest piyasaya bırakıldı. Her

türlü destekten yoksun bırakılan fındık üreticisi korumasız bırakıldı. İtalyan fındık tekelci Ferrero, fındığın her aşamasını belirler hale geldi. Ferrero yalnızca fındık

her geçen yıl artmaktadır. TÜİK verilerine göre ayçiçeği yağında son bir yıldaki artış yüzde 52'ye ulaşmıştır.

YERLİ TÜTÜN KULLANIM ORANI DÜŞTÜ, İTHALAT ARTTI

İç piyasada tüketilen tütün mamullerinde yerli tütün kullanım oranı 2003 yılında yüzde 42 iken 2019 yılında yüzde 12'ye geriledi. Bu çerçevede tütün ithalatı artarken tütün ihracatı arttı. Türkiye tütünde net ithalatçı konuma geldi. 2003 yılında 55 bin ton ithalata karşılık 108 bin ton ihracat yapılırken; 2020 yılının ocak-kasım döneminde 85 bin tonluk ithalata karşılık yalnızca 40 bin ton ihracat yapılabildi. İhracattan 220 milyon dolar döviz girdisi sağlanırken, ithalata 392 milyon dolar ödendi.

İHRACAT İZNE BAĞLANDI; SOĞAN PATATES VE LİMON DEPODA KALDI

Patates ve soğan 7 Ocak 2020 tarihinde ihracı yasak ve ön izne bağlı mallar listesine alındı. Pandemiden dolayı otel ve lokantaların kapalı olması nedeniyle tüketim düştü, soğan tarlada kaldı, fiyatı maliyetin altına (80 kuruşa kadar) indi. Plansız üretime, pandemi nedeniyle iç tüketim ve ihracat yasağı da eklenince patatesin kilosu da 60 kuruşa kadar geriledi. Öte yandan kilosu 20 liraya ulaşan limon 7 Nisan 2020 tarihinde ihracı yasak ve ön izne bağlı mallar listesine alındı. Bu karar pandemi nedeniyle iç tüketimin düşmesi ve ihracatın yasaklanması nedeniyle elindeki limonu satamayan üreticilerle yurtdışı anlaşmalar yapmış olan limon ihracatçıları zarara uğratmasının yanı sıra pazar kayıplarına da yol açtı.

ÇAY ÜRETİCİSİ ŞİRKETLERE MAHKÛM

Yaş çay alım fiyatı 3,40 TL/kg olarak açıklanmasına rağmen ÇAYKUR'un kota ve kontenjan uygulamasıyla üretici özel sektöre mahkûm oldu. Fiyat ikinci özellikle sürgünde 2,60 TL'ye kadar düştü.

DOMATES ÜRETİCİSİNİ ÖNCE İKLİM SONRA FİYATLAR VURDU

Aşırı yağışlar ve çığ, gündüz ve gece sıcaklıklar arasındaki farkın artması rekolteyi önemli oranda etkiledi. Salçalık domates üreten çiftçiler salça fabrikaları ile kilosu 50-60 kuruşa sözleşme imzalamalarına karşın, hasat döneminde sanayiciler sözleşmelere uymayarak serbest piyasada fiyatı 40 kuruşun altına çektiler. Bu nedenle domates üreticileri

büyük zararlara uğradılar.

ÇİFTÇİLERİN BANKALARA OLAN BORÇLARI 129 MİLYAR LİRAYA ULAŞTI

Tarım Kanunu'na göre, milli gelirin en az yüzde 1'inin tarımsal desteklemeye ayrılması gerekmekte iken, bu rakam yüzde 0,45'i (22 milyar lira) olarak belirlendi. Yetersiz tarım destekleri nedeniyle çiftçi finansman bakımından sıkıntılar yaşadı. Son yıllarda afetlerin de etkisiyle çiftçinin kredi borçları arttı. 2019 yılında bankaların çiftçilere kullandığı nakdi krediler 109 milyar TL iken, 2020 yılı kasım ayı itibarıyla 129 milyar liraya yükseldi. Çiftçilerin ödemekte güçlük çektiği borçları bankalar tarafından yüksek faizlerle yapılandırılmaktadır.

TÜİK'E GÖRE GIDA ENFLASYONU YÜZDE 26

Çiftçi-Sen Başkanı Ali Bülent Erdem'in vurguladığı üzere şirketlerin gıda üzerindeki kontrolü, pazara ulaşmadaki zorluklar, tarımın giderek daha çok metalaşması ve kâr aracı haline gelmesi, üretimin zorlaşması, ihracata yönelik politikaların uygulanması ve küresel şirketlerin önünün açılmasının yanı sıra küresel iklim değişiminin ortaya çıkardığı kuraklık gıda fiyatlarının yükselmesine neden oluyor. TÜİK'e göre, 2020 yılında tüketici fiyat endeksi (TÜFE) yüzde 14,6 artarken, gıda ve içecekteki artış yüzde 20,6'yı buldu. Yaş meyve-sebze fiyatlarındaki yükseliş yüzde 33,9, ekme ve tahıllarda ise yüzde 19,3 olarak gerçekleşti. Bitkisel yağlardaki yıllık artışlar yüzde 50'yi aştı. Mercimek fiyatındaki artış yüzde 60, kuru fasulyede ise yüzde 35,3 oldu. Tavuk etinin fiyatı yüzde 28,3, balığın yüzde 27,3 kuzu etinin ise yüzde 21,3 oranında arttı.

FAHİŞ ARTIŞLAR ÜKSELN MALİYETLERİNİ YÖNSELTİYOR

Gıda fiyatlarındaki artışın önlenmesi adına tarım ürünlerinin fiyatları baskılanıyor, gümrük vergileri düşürülerek veya sıfırlanarak ithalat teşvik ediliyor. Oysa gıda fiyatlarındaki artışları frenlemek için önce çiftçinin üretim maliyetlerini düşürmek gerekir. Bunun için tarımsal desteklerle üretimin yönlendirilmesi, büyük bir bölümü ithal edilen tohum, mazot, gübre, ilaç gibi girdilerdeki vergi oranlarının azaltılması ve/veya sübvans edilmesi, üreticiden tüketiciye olan zincirin kısaltılması, çiftçinin maliyetinin aşağı çekilmesi gerekir.

Tarım girdi fiyatlarındaki artışlar

Girdiler	Artış (%)
Üre gübresi	60,4
DAP (Diamonyum fosfat) gübresi	44,1
Tarım ilaçları	25 - 87
Saman	30,1
Yonca kuru otu	18,5
Mısır silajı	21,9
Besi yemi	38,7
Süt yemi	41,8

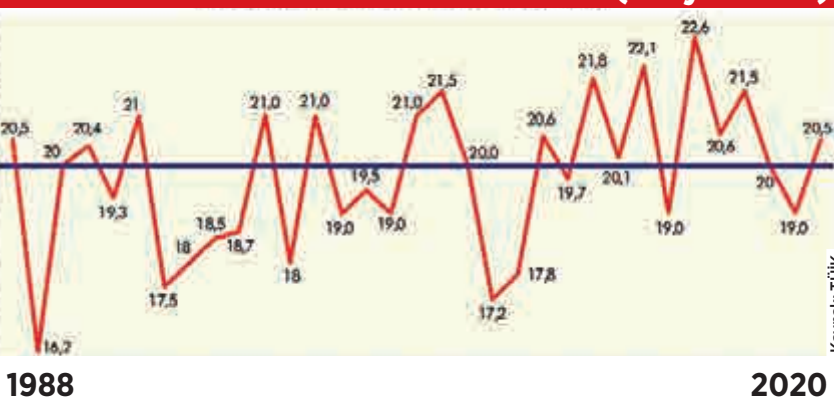
Kaynak: TZOB

GIDAYI ÜRETİCİ VE TÜKETİCİLERE VERME MÜCADELESİ

Redaksiyon Yayıncılık tarafından 2. baskısı yapılan "Türkiye'de Tarım Nasıl Çöktü?" kitabında da belirttiğim gibi, çözüm, ekolojik dengiyi bozan, biyolojik çeşitliliği yok eden neoliberal enerji ve tarım politikalarına karşı, küçük ölçekli çiftçiliğe dayalı planlı ve örgütlü bir yapıyı destekleyen, gıda egemenliğini amaçlayan bir mücadeleden geçmektedir.

YILLARA GÖRE BUĞDAY ÜRETİMİ (Milyon ton)

Kaynak: TÜİK